

comentarii critice

F DEZAMĂGITOR să recunoști că un text pe care l-ai scris cu patimă a ajuns să nu te mai reprezinte. Decepția e cu atât mai mare cu cât cititorii au apucat să se regăsească în el, împrumutându-i viziunea și preschimbându-o în grilă proprie de înțelegere a lumii. Iar dacă pe deasupra textul va ajunge să fie considerat drept o pecete a identității autorului, atunci drama va fi dublă, căci orizontul de așteptare iscat de rîndurile lui va exercita un efect constrîngător asupra celui care le-a scris. Restricția acestui

orizont poate merge pînă la pierderea libertății, căci un eseist care dezmințe așteptările năpârlește la propriu. Își scutură ideile înlocuindu-le cu altele, și începe să miroasă a navigator de ocazie. De aceea, cum ți-a fost spiritul într-un text așa trebuie să fie și în continuare: cu aceleași preferințe, cu aceleași repulsii, cu aceleași umori. Dacă le schimbi, te acoperi de umbra suspicioasă a fluctuațiilor oportuniste.

Regula pare să fie sacră: cea dintîi condiție pe care trebuie s-o îndeplinească un autor este să fie egal cu sine. Ochiul public îți cere consecvență interioară, iar nu evoluție spirituală: înțepenie într-o efigie, nu succesiune a mai multora. Numai că un spirit evoluînd nu poate fi consecvent sieși. De aceea, metamorfozele spirituale, privite din afară, sunt percepute ca o abdicare, ca o lepădare de niște convingeri pe care le dăduseși drept definitive și de care acum publicul vede că te desparti cu aceeași ușurință cu care începi deja să le îmbrățișezi pe altele.

O astfel de decepție trebuie să fi provocat Eliade atunci cînd, după publicarea în *Gîndirea* a eseului „Apologia virilității”, avea să scrie peste zece luni în *Cuvîntul* (11 octombrie 1928) o apostilă de distanțare față de propriul text. Articolul („Virilitate și asceză”) îl găsim în volumul de publicistică interbelică pe care Mircea Handoca l-a publicat de curînd la Humanitas (*Virilitate și asceză. Scrieri de tinerete, 1928*), iar conținutul lui, ca de altfel a ațitor altor scrieri din volum, mustește de obsesiile epocii.

Mai întîi, o observație pe care orice cititor atent al lui Eliade a făcut-o singur: din cele trei chipuri pe care le arată publicului interbelic – eruditul, prozatorul și eseistul – cel mai viu și mai convingător e cel de-al treilea. Eruditul Eliade e prolix, sufocant și plicticos. Îl urmărești cu resemnarea celui care privește un convoi de înmormîntare: savanțificuri defilînd inerte din nevoia de a satisface exigențele rafinate ale domeniului. În schimb, prozatorul Eliade e scremut și nefiresc: o voință de a scrie frumos îi subminează efectul estetic, Eliade pîrînd un scimeur care vrea să facă balet fără să aibă constituția necesară; o natură sentimentală cu predispoziții histrionice, adică tot ce este mai străin de autorul *Itinerariului spiritual*. Dulceața pe care o pune în paginile pe care și le dorește literare este contaminată de calcul intelectual. Chiar și în fragmentele de calofilie vădită, Eliade scrie din creier, nu din suflet, de aceea estetismul lui e fără emoție. Nu transmite aproape nimic, decît parada unor cuvinte ales meșteșugite. Cu alte cuvinte, nu există un Eliade liric, ci doar un erudit simulînd lirismul sub forma unor pagini încărcate cu metafore scoase pe bandă rulantă. E ca și cum ar folosi hîrtie creponată pentru a imita mirosul florilor de cîmp.

În schimb, eseistul Eliade e fascinant. Agresiv, abrupt și mereu întors spre sine, are tonul drastic al misionarilor. Un elan formidabil de cruciat filozofic căruia exagerările i se potrivesc de minune, ca într-o afinitate grație căreia nemăsura sub semnul căreia își trăiește tineretea cheamă, drept contraparte compensatorie, greutatea hiperbolică a unor idei uriașe. În plus, Eliade umblă fără mască și e scandalos de direct. Și are o maturitate pe care un Noica sau un Cioran aveau s-o capete abia peste decenii. E uluitor să vezi cum ideile interbelice ale lui Noica se găsesc, în formă incipientă, în gazetăria lui Eliade din decenii trei. Parcă un același spirit pătrunsese în mai multe minți, încărcîndu-le pe rînd, ca într-o reacție în lanț, cu aceeași tensiune psihică.

Judecat după criteriile aflate azi la modă, Eliade e peste măsură de reacționar. Dacă cineva ar scrie

astăzi ca el, n-ar trece mult timp pînă să-i mîncăm coliva: ar fi așezat în cripta autorilor nefrecventabili pe motiv de ciumă ideologică, după obiceiul curent al stigmatizărilor publice. Să dau cîteva exemple. Pentru Eliade, democrația înseamnă flatarea plebei și supremația spiritului feminin. Tot ce înseamnă masă diformă, supusă și irațională suferă de feminitate. În schimb, traiul aristocratic, destinat exclusiv masculinității de elită, presupune disciplină, asceză și luptă în numele unui ideal. Ultimul lucru pe care trebuie să și-l dorească un bărbat e confortul moleșitor la adăpostul regulilor democrației. De aceea, ca să distrugi un spirit masculin e suficient să-i insuflă credința în valorile feminine, care

Sorin Lavric

CRONICA IDEILOR

Feminizarea democratică

Mircea Eliade, *Virilitate și asceză, Scrieri de tinerete, 1928*, ediție îngrijită, note și indice de Mircea Handoca, Humanitas, 2008, 498 pag.

sînt prin excelență reperatele democratice: egalitate, ateism, pozitivism, mediocritate, sentimentalism, lipsa idealurilor.

În schimb, aristocrația înseamnă singurătate, voință cruntă, idealul eroismului, dorința de transfigurare spirituală, instinctul elitei. Adică tocmai valorile pe care o femeie le admiră la un bărbat fără să le poate trăi pe propria piele. O femeie ținută în singurătate înnebunește, pe cînd un bărbat abia atunci începe să fie un factor de ordine. Spiritul nu înflorește decît în condiții de asceză și renunțare, noțiuni pe care tiparul democratic de viață nu le poate asimila. Pe deasupra, menirea femeii este să se supună, iar subjugarea pe care o îndură din partea bărbatului ține chiar de instinctul ei. De aceea, cea mai mare fericire pentru o femeie este să-și găsească bărbatul în fața căreia să se incline smerită.

Apoi, nazuința unui spirit de elită este să-și preschimbe viața în model de eroism. Adevărata viață eroică e viața creștină. Democrația e acel regim care caută să combată preventiv apariția eroilor și a personalităților providențiale,

Pentru Eliade, democrația înseamnă flatarea plebei și supremația spiritului feminin.

cultivînd gustul pentru mediocritate, confort și plăceri lesnicioase. Iar erou e cel care, respingînd comoditățile vulgului, poate să-și supună carnea idealurilor în care crede. „Să facem din nebunia noastră o *lume de carne*. Să coborîm valorile duhului nostru în viață, și să luptăm veșnic alături de ele. Vom vedea atunci uriași în morile de vînt și castelane în slujnicele cîrciumilor. Viața decolorată, monotona, veștedă va ajunge frămîntată de diavolești și dumnezeiești porniri. Vom fi creștini, pentru că vom înstăpîni viața duhului în locul vieții trupesti și sociale. [...] Eroismul propriu-zis nu se împlinește cu doruri sau nostalgii. Eroii sînt cei ce actualizează continuu și intens o viață care ne depășește. Așadar, sufletele care experimentează, care îndură în trup o viață creată și organizată la lumina altor valori. Creștinismul autentic, viețuirea unei spiritualități care răstoarnă omenescul în rosturile lui politice și sociale – e, înainte de toate, realizare efectivă, experiență concretă cu rezultate imediate și vădite.“ (39)

Nevoia unor rezultate vădite și imediate îi va inspira lui Eliade ideea eroului menit a muta generația interbelică din făgașul mediocrității democratice: „Poate, în ceasul acesta, într-un colț de țară, se naște cel care va *trebui* să scrie cartea noastră. El va scrie cartea căutată de adolescenții în pragul experiențelor; lipsiți de călăuză, adolescenții naufragiază. Va fi o carte măcinată de dureri și totuși senină. Va fi o carte eroică, scrisă pentru cei mulți și cei puțini. Va fi cartea cu care sufletul tînar și neliniștit poate privi fără să clipească amurgul, despărțirea și renunțarea. Celui menit s-o scrie, îi trimit îndemn la tăcere. Biruința va fi astfel deplină și fulgerătoare.“ (p. 62) Cuvintele acestea, scrise în 1928, sunt premonitorii: Eliade era deja copt pentru convertirea la tiparul legionar de trăire mesianică. Potrivit acestei logici, spiritualul trebuia să se subordoneze naționalului în vederea unei mîntuirii postume – adică exact logica care făcea ca apariția lui Zelea-Codreanu să fie nu numai așteptată, dar chiar dorită.

Iar dacă democrația nu e prielnică virilității spirituale, nici feminitatea nu poate servi drept model unui intelectual însuflețit de idealul eroului. Femeia nu-i poate fi pildă, ci doar catalizator al ambițiilor. Dar scopul unui spirit de elită nu e seducerea femeilor, ci transfigurarea spirituală. De aceea, un bărbat devine seducător numai după ce a eșuat în propriul efort de transfigurare. Don Juan este un eșec al masculinității, fiindcă el *practică femeia* așa cum alții *practică* un sport de performanță: virtuozitate goală și repetiție cantitativă fără culminarea într-o trăire de ordin spiritual. Lui Don Juan îi este de preferat Don Quijote, cu toată bufoneria lui involuntară.

De pericolul feminizării societății, care e totuna cu democratizarea ei – o boală ale cărei simptome Eliade le vede în morga socială, în menajarea propriilor slăbiciuni, în spiritul de divertisment, în bagatela filozofică și în gazetăria facilă, în snobismul artistic și în cultul confortului –, de acest pericol nu se poate scăpa decît practicînd ascetismul spiritual: ascuțirea launtrică, intensitatea, necrutarea de sine, predilecția pentru experiențele aspre. Celor care nu au puterea de a suporta ascetismul, eseistul li se adresează condescendent: „Sunteți prea feminini. Fără îndoială, sufletul feminin e fermecător și de necuprins. Dar lasați acest suflet doamnelor iubitoare de lectură sau celor ce poartă din salon în salon nostalgia amantului tenor și cerebral. Viața duhului masculin e aspră.“ (p. 237)

După o astfel de pledoarie pusă în slujba transfigurării prin asceză, te-ai aștepta ca Eliade să rămîna la același timbru ideatic. Și totuși nu o face, dovadă articolul de care pomeneam la începutul cronicii. Eliade se distanțează de *Apologia virilității* scriind că „întreaga lucrare e străbătută de un prezumțios elan către autorealizare, prin însușiri și eforturi personale. Lectura paginilor scrise acum zece luni mă silește să gîndesc asupra evoluției și prefacerilor intime pe care ajungi să le deosebești singur și singur să le depășești.“ (p. 272)

Eliade nu se mai regăsea în propriile rînduri. Evoluase, adică încetase să mai fie consecvent cu sine. Și, în plus, o mărturisea public, cu o seninătate de zile mari, fără să-i pese de ironiile pe care Zarifopol, Camil Petrescu sau Șerban Cioculescu aveau să le reverse asupra lui. Pe scurt, un spirit autentic, fascinant mereu, chiar și atunci cînd exagerează: la scară mică sau la scară mare; în lipsuri cît și în sclipiri. ■